

РЕЦЕНЗИЯ

НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

за присъждане на образователна и научна степен *ДОКТОР*

по област на висше образование 1. *Педагогически науки*,

професионално направление 1.2. *Педагогика*, специалност „Теория на възпитанието и дидактика“

Дисертацията е насочена за защита от катедра „Педагогически и социални науки“ на Педагогически факултет - Тракийски университет

Тема на дисертацията: „Развиване на картографска грамотност на студенти от педагогически специалности“

Докторант: асистент **Мариан Георгиев Делчев**

Форма на обучение: самостоятелна

Научен ръководител: доц. д-р **Ваня Атанасова Иванова** от Педагогическия факултет на Тракийския университет

Рецензията е написана от проф. к.п.н. Петър Диков Петров, пенсиониран професор от ФНОИ на Софийския университет **petrofp@mail.bg**, член на Научно жури, съгласно заповед № 1320 от 15.05. 2019 г. г. на Ректора на Тракийския университет.

1. Кратки данни за докторанта

Асистент **Мариан Георгиев Делчев** е роден на 26. X. 1960 г. в Асеновград. През 1986 г. завършва пълния курс на геолого-географския факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“ с много добър успех по специалност география и втора специалност френски език. Има и специализация в ДИУУ-София..

2. Кратки данни за докторантурата:

Асистент **Мариан Георгиев Делчев** е зачислен в самостоятелна форма на докторантура на със заповед № 1122 от 02.05. 2018 г. и е отчислен предсрочно от 28. 02 .2019 г. с право на защита. Положил е успешно всички предвидени в докторантския план изпити.

3. Характеристика на дисертацията и автореферата:

Обща характеристика на дисертационния труд:

Архитектониката на изложението на материала е проецирана в **увод, три глави, изводи и заключение**. Основният текст е представен на 253 страници, в които са включени 25 броя приложения, 26 таблици и 22 фигури. Списъкът на използваната литература съдържа 141 източника, 79 от които са на кирилица и 62 на латиница.

Характеристика на съдържанието на дисертационния труд по основните глави

В **увода**, който по своята същност е **постановка на проблема** се обосновава **актуалността** и **значимостта** на избраната изследователска тема. На първо място това са динамичните социални и икономически промени, научно-техническите достижения, свързани с по-високите изисквания към образователната сфера и по-конкретно към подготовката на учащите се и преквалификацията на вече завършилите основно, средно и дори висше образование. Не случайно още в Болонската декларация (1999 г.) и следващите многобройни послания се посочва необходимостта всички университети, подготвящи учители, да обединят усилията си за развиване на **професионални компетентности и ключови компетенции у тях**. **Компетентностният подход** всъщност е проекция на **новата образователна парадигма** – **формиране на умения за учене, за придобиване на нови знания още в най-ранна възраст**. Безспорно, в това отношение **ролята на началните учители** трябва да бъде водеща.

Ас. Мариан Делчев с основание посочва, че функциите на началния учител не се ограничават само до изпълнение на специфични педагогически задачи, дейности и отговорности, а имат твърде **широк диапазон**. Известно е, че в съвременни условия има немало изследвания, които се отнасят за т.нар. **функционална неграмотност** именно сред учители, които не полагат усилия да се самообразоват. Преди известно време ми направи впечатление карикатура във вестник, на която се виждаше как бос професор „чете лекция“ на боси студенти...

Докторантът много убедително и от различни аспекти (обществен, теоретичен, практически) е обосновал необходимостта важна структура на

функционалната грамотност на съвременните начални учители да бъде именно **картографската грамотност като елемент на професионалната им компетентност**. Нещо повече. В духа на **коструктивизма** той **декомпозира основните нейни структурни компоненти и механизмите за формирането ѝ**.

Не мога да не **отбележа специално**, че много ясно и точно (като по учебник) са формулирани обектът, предметът, целта и задачите на изследването, методиката и организацията на изследването: (трите етапа (констатиращ, формиращ, контролен), критериите и показателите, контингентът на изследваните лица, изследователските методи и средства, а също и основните етапи, през които е осъществен експериментът.

Първа глава „Теоретични основи на изследването“ с обем около 80 страници е структурирана в 4 параграфа. В § 1 докторантът **скруполюзно** изяснява взаимовръзките между понятията „грамотност“, „функционална грамотност“ и „картографска грамотност“. На тази основа в § 2 картографската грамотност се разглежда като част от професионалните компетенции на началния педагог. В останалите два параграфа се разглеждат дидактическите основи на формиране на картографската грамотност и някои нейни специфични характеристики в българското училище.

Асистент Мариан Делчев демонстрира много **задълбочено познаване** на значителен брой литературни източници на чужди и наши автори по тази проблематика (монографии, учебници, статии, учебни планове и програми) прилага **аналитико-синтезния подход** на изложение, умело интерпретира различни, дори и противоположни становище, като по този начин се откроява неговото становище. Успоредно с това той проучва и редица нормативни документи, отнасящи се до общообразователната подготовка на учениците в контекста на формиране на картографска компетентност. Като разграничава понятията **начална картографска грамотност, функционална картографска грамотност и комплексна картографска грамотност** той стига до извода, че няма еднозначни начини и средства за формирането им като компонент на професионалната подготовка на студентите от специалностите ПУПЧЕ и НУПЧЕ.

Изведените в първа глава **постановки** с основание служат като **изходни „жалони“** на разработения от докторанта **структурно-функционален подход за поетапно формиране и развитие на картографската грамотност на изследвания контингент.**

Във втора глава **аналитично и професионално** се представя в **технологичен план авторския дидактически модел** за развиване на комплексна картографска грамотност на студентите от специалност начална училищна педагогика. Не мога да не подчертая, че този модел се основава на **задълбочения от докторанта анализ** на проведеното от докторанта предварително **микропроучване** (т.нар. **входен експеримент**), което му позволява да очертае и конкретизира **методологическата рамка** на модела, който се основава на принципите на системно-структурния подход и по-конкретно на теорията на Д. Колб за фазите на „ученето чрез опита“, както и на психологическите типове на К.Г. Юнг и други психолози. Уточнява се, че този модел е мулти-предметен, мулти-информационен (медиен), както и личностно ориентиран. В духа на конструктивистката парадигма този модел е **„разпарчетосан“** до такава степен, че според мен са представени и най-първичните му елементи. За по-голяма нагледност допринасят включените в тази глава фигури (№№7-12) и таблици (№№ 8-13).

Позволявам си да коментирам **характера** на авторския дидактически модел. В „Дидактика“ -2001 от моя „милост“, когато се характеризират методите на дидактическите изследвания, се посочва че тези изследвания се отличават със своята **интердисциплинна насоченост...**При това дидактическо изследване може да бъде осъществено и върху материал от един учебен предмет, и обратно, „многopредметното“ изследване може да се окаже по своя характер методическо“ (с.41-42). Приведох този цитат, за да заявя, че този модел по своята същност е наистина **брилянтна демонстрация** на взаимовръзките между общата дидактика, предметните дидактики и психологията (обща, педагогическа, възрастова) и то на равнище **констелация!** Бил съм рецензент на немалко дисертации, но ще посоча само още три такива, които могат да служат като **еталон** за издигане на равнище на **операционализация** на дидактическата теория и методическите постулати. Това е дисертацията на научния ръководител на

докторанта доц. д-р Ваня Иванова, която в това отношение несъмнено е оказала помощ на ас. М. Делчев, дисертацията на доц. Николай Цанков от Югозападния университет – Благоевград и дисертацията на д-р М. Темникова от ТрУ.

В трета глава **в детайли** е представена проведената от докторанта експериментална работа – нейните съдържателни и процесуални аспекти. Представянето на изследването, както и интерпретацията на планираните резултати и наблюдаваните акценти в хода на процеса на обучение, се осъществява **обобщено** по основните критерии на изследването: 1) развитие на картографската грамотност на студентите; 2) влияние на обучението за формиране на професионална предметно-методическа компетенция у студентите със съответните показатели и скали.

На тази основа е осъществен **количествен и качествен анализ**, чрез който се установява ефективността на разработения дидактически модел по отношение на различните му аспекти. Използваните параметрични и непараметрични математико-статистически методи потвърждават достоверността на хипотезите на докторанта.

С основание може да се твърди, че **цялостното теоретико-експериментално изследване** е осъществено като „**по учебник**“!

Изцяло се съгласявам с **основните изводи** на ас. М. Делчев и **препоръките** му за бъдеща оптимизация на обучението на студентите в това направление.

Авторефератът представя накратко съдържанието на дисертационния труд и много ясно и конкретно отразява огромната научноизследователска и експериментална работа, която е извършил ас. М. Делчев . В областта на разработваната дисертационна теза са посочени 5 заглавия.

4. **Научни приноси.** Формулираните от докторанта научни приноси са представени **обективно** и много синтезно, което е рядко явление в дисертационните трудове.
5. Нямам никакви съществени забележки и препоръки по отношение на дисертационния труд и автореферата.

6. **Заключение.** Като цяло дисертационният труд е добре замислено и осъществено **теоретико-експериментално изследване** с несъмнена научна и практическа стойност в областта на общата дидактика и методиката на обучението по география.

Налице са всички законови основания да гласувам с „ДА“ и да препоръчам на Многоуважаемите членове на Научното жури да дадем положителна оценка на дисертационния труд на ас. Мариан Георгиев Делчев на тема : „Развиване на картографска грамотност на студенти от педагогически специалности“, за да му присъдим **образователна и научна степен „ доктор“** в Област на висше образование 1. Педагогически науки - професионално направление !.2. Педагогика, научна специалност „Теория на възпитанието и дидактика“

РЕЦЕНЗЕНТ:

(Член на научното жури: проф. к.п.н. Петър Петров)